

Nordisk arbejderlitteratur

Internationale perspektiver og forbindelser

Nordisk arbejderlitteratur

Internationale perspektiver og forbindelser

Redigeret af Anker Gemzøe, Nicklas Freisleben Lund, Magnus Nilsson og Erik Svendsen

1. udgave, 1. oplag, 2023

© Forfatterne og Aalborg Universitetsforlag, 2023

Grafisk tilrettelæggelse af indhold og omslag:

Tina Nielsen /Toptryk Grafisk ApS

Trykt hos Toptryk Grafisk ApS, 2023

ISBN: 978-87-7573-025-4

Foto på forsiden: Martin Andersen Nexø til forfatterkongres i Moskva, sammen med nordiske forfatterkolleger, 1934 (Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

Udgivet af Aalborg Universitetsforlag | forlag.aau.dk

Udgivelsen er støttet af Clara Lachmanns Fond og The Center for Uses of Literature, Syddansk Universitet

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copydan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser

Indholdsfortegnelse

Forord	7
<i>Nicklas Freisleben Lund, Anker Gemzøe, Magnus Nilsson & Erik Svendsen</i>	
Del 1. Aktuelle danske perspektiver	27
Dansk arbejderlitteratur i 1970'erne og i 2010-20'erne	29
<i>Erik Svendsen</i>	
Efter dagens dont.	
Arbejdskritik og postarbejde i Jonas Eikas forfatterskab	47
<i>Nicklas Freisleben Lund & Mathies Aarhus</i>	
Yahyas hjemstavn.	
Ghettoen som social form i Yahya Hassans forfatterskab	71
<i>Jon Helt Haarder</i>	
Del 2. Motiviske og topologiske forbindelser	95
Fabriksflickan som motiv, kliché och topos i tidig skandinavisk och engelskspråkig arbetarskildring och populärlitteratur	97
<i>Beata Agrell</i>	
Från kollektiv samling till tvivel. Nedslag i arbetarnas demonstrationer som motiv i skandinavisk arbetarlitteratur.....	119
<i>Per-Olof Mattsson</i>	
Del 3. Internationalistiske og intersektionelle perspektiver	137
Agda Östlund och Helga Karlsen – två socialdemokratiska kvinnliga pionjärer i Norden, en komparativ retorisk studie	139
<i>Magnus Gustafson</i>	

Interseksjonelle perspektiver i den populære arbeiderlitteraturen. Karen Sundts Heltinden paa Kuba (1898) som eksempel	151
<i>Christine Hamm, UiB</i>	
”Bärare runt världen / bärare av tunga bördor” – internationell solidaritet och anti-kolonialism i Josef Kjellgrens författarskap	169
<i>Peter Forsgren</i>	
Del 4. Nye kredsløb og teoretiske cirkulationer	185
Nationellt fokus i internationaliseringens tidevarv? Teoretiska utmaningar kring nutida svenska klasskildringar	187
<i>Åsa Arping</i>	
Proletariat of the Earth. Comintern Aesthetics on the Edges of the World	205
<i>Anna Björk Einarsdóttir</i>	
Nacka Skoglunds <i>En miljon för en klackspark, Jag är Zlatan Ibrahimović</i> och andra idrottsmemoarer som nordisk arbetarlitteratur	225
<i>Annika Olsson</i>	
Swedish working-class authors in digitized periodicals. A small-scale study testing searchability and international research potential	245
<i>Kalle Laajala</i>	

Billedtekst til forsidebilledet

Nordiske arbejderforfattere i samme bil. Moa Martinson, Harry Martinson, Nordahl Grieg og Martin Andersen Nexø på udflugt under forfatterkongressen i Moskva, august 1934.

Sammen deltog disse fire store nordiske arbejderforfattere i Sovjetforfatterens første Unionskongres. Det er et billede af sammenhold og internationalt engagement. Og af voldsomme udfordringer. Ved denne kongres blev, med Maxim Gorkij som frontfigur, *socialistisk realisme* fastslået som eneste gyldige linje. Deltagerne kom til at reagere forskelligt på kongressen og den medfølgende oplevelse af det sovjetiske samfund. Nexø havde lige opdateret sit tidligere forsvar for Sovjet (*Mod Dagningen*, 1922) med *To Verdener. Tanker og Indtryk fra en Ruslandsrejse* (1934, rejsen fandt sted året før). Nu fulgte nye indtryk samme år i pjecen *Hænderne væk!*, som solgte godt i den danske kommunistiske offentlighed. For Nordahl Grieg var dette besøg en af forudsætningerne for romanen *Ung må verden endnu være* (1938), et broget, velskrevet billede af konfliktfelter i Mellemløstiden – og en ubetinget bekræftelse af det berettigede i alle anklager, tilståelser og domme i de masseudrensninger, der havde et toppunkt i Moskvaprocesserne. Moa Martinson havde en positiv oplevelse af det sovjetiske samfund, som hun herefter støttede. Det styrkede uden tvivl venskabet mellem hende og Nexø, men næppe det allerede vaklende ægteskab med Harry Martinson, som reagerede kritisk på kongressen og den sovjetiske virkelighed. Det indledte et brud med stalinismen, der kom til åbent udtryk under Vinterkrigen mellem Sovjet og Finland i 1940. Sammen med en anden af *proletärförfattarna*, Eyvind Johnson,* turnerede Harry Martinson først i Nordsverige, siden ved fronten i Finland. Hans bog *Verklighet till döds* (1940) begynder med en indgående skildring af netop Den alrussiske forfatterkongres i 1934. Kongressens tilretning af forfatteren til "sjælens ingeniør" tolker han som underkastelse under en maskinel logik, hvis konsekvens han tegner i sin rystede skildring af det overlegne sovjetiske luftvåbens bomberegner over de finske stillinger**:

"Ryssland representerade nu liksom Tyskland överfallscivilisationen: den diktatoriska snabbutvecklingen av den maskinellt fungerande Staten. Genom sina handlingar hade dessa stater [...] avslöjat sig som den modifierade (= demokratiska och parlamentariska) civilisationens fiender och nedbrytare" (Martinson 1990/1940: 137).

I samme periode, hvor de tog så forskelligt stilling til de ekstreme internationale udviklinger, skrev de alle videre på deres forfatterskaber. I anderledes indirekte dialog med verdenssituationen blev en række erindringsbaserede eller historiske hovedværker i nordisk arbejderlitteratur til. Martin Andersen Nexø fortsatte sit erindringsværk *Et lille Kræ* (1932) med *Under aaben Himmel* (1935), *For Lud og koldt Vand* (1937), og *Vejs Ende* (1939). Nordahl Grieg udgav betydelige historiske dramaer som *Vår ære og vår makt* (1935) og *Nederlaget* (1937) og nogle af sine bedste digte. Moa Martinson fortsatte den erindringsbaserede Mia-serie med *Mor gifter sig* (1935), *Kyrkbröllop* (1938) og *Kungens rosor* (1939). Harry Martinson skrev samtidig sine livserindrende mesterværker *Nässlorna blomma* (1935) og *Vägen ut* (1936)**.

Anker Gemzøe

- * Sammen fik de Nobelprisen i 1974, en tildeling, der medførte så megen kritisk debat, at den efter alt at dømme førte til den psykisk ustabile Harry Martinsons selvmord i 1978.
- ** "Holger" og "Ejder" – fiktive navne for Harry og Eyvind, der rummer en diskret hilsen til Danmark – kommer som kurerer ofte tæt på slagmarkerne.
- *** Bemærk de videre betragtninger med udgangspunkt i billedet i det efterfølgende "Forord".

Forord

Nicklas Freisleben Lund, Anker Gemzøe, Magnus Nilsson & Erik Svendsen

Denne bog er Nordisk Netværk for Arbejderlitteraturforskningss sjette antologi siden 2011. Den er også den første forskningsantologi om arbejderlitteratur udgivet på et dansk forlag i mange år.

Begynder man med det sidste forhold, havde arbejderlitteraturen i Danmark sin seneste storhedstid i 1970'erne og frem til midt-1980'erne. Disse års arbejderlitterære højkonjunktur var ikke et enestående dansk fænomen; i mange andre nationale kontekster kan man iagttage lignende arbejderlitterære opsving, hvilket bl.a. skal ses i lyset af det såkaldte 'nye venstres' fremmarch i kølvandet på 1968 (for beskrivelser af tendensen i Finland, Sverige og Norge, se: Hyttinen & Launis 2017: 80-85; Nilsson 2017: 110-115; Hamm 2017). I Danmark var perioden ikke blot kendetegnet ved et mangefacetteret arbejderlitterært boom, hvor begrebet og forfattere som Aage Hansen Folehaven (1913-1979), Grete Stenbæk Jensen (1925-2009), John Nehm (1934-2019) og Bent Vinn Nielsen (1951-) trængte ind i den litterære offentlighed. Den var også rig på akademiske livtag med både samtidens arbejderlitteratur og traditionens historie i form af studier, antologier, undervisningsbøger, særnumre af tidsskrifter og talrige forskningsartikler (se desuden Erik Svendsens bidrag i denne antologi), ligesom den arbejderlitterære interesse og optagetheden af klasseperspektivet også præger oversigtsværket *Dansk litteraturhistorie 1-9* (1983-1985).

Arbejderlitteraturen var bestemt blevet diskuteret, studeret og beskrevet før. Men det er på mange måder disse års forskningsoutput, der institutionaliserede traditionen, etablerede forståelsen af dens historie, dens aktører, dens karakteristika og grænsedragninger, og som dermed har tegnet det billede af dansk arbejderlitteratur, der står tilbage i dag.

Guldalderen var imidlertid kort. I 1977 kaldte en af dens centrale intellektuelle skikkelser, litteraturforsker og -kritiker John Chr. Jørgensen, den nyfundne interesse et 'opmuntrende faktum' (Jørgensen 1977). Få år efter begræd han, at arbejderlitteraturen nu (igen) var 'gjort tavs' (Jørgensen 1985). I forhold til den danske litteraturforskning har det

afsluttende skudsmål vist sig retvisende. På universiteterne har arbejderlitteratur været et noget nær ikkeeksisterende forsknings- og undervisningsområde i snart fire årtier, hvorfor 'arbejderlitteratur' som levende, aktivt begreb også er forsvundet fra samtalen om nyere dansk litteratur. Ordet har således længe fremstået som en udpræget litteraturhistorisk term, som udelukkende betegner en (formodet) uddød tradition, fattig på såvel interesse som relevans for nutidige læsere.

Et indirekte udtryk for den sidste påstand er det allerede nævnte forhold: at den danske arbejderlitteratur i årtier har ligget uberørt hen. Symptomatisk er også en af de nyere behandlinger af 1970'ernes arbejderlitteratur, der faktisk eksisterer; den man finder i *Dansk litteraturs historie, bind 5: 1960-2000* (2007). På den ene side rummer kapitlet "Arbejderlitteratur" anerkendende præsentationer af forfattere som Martha Christensen (1926-1995), Lean Nielsen (1935-2000) samt allerede nævnte Nehm, Stenbæk Jensen og Vinn Nielsen. Men det udtrykker på den anden side en vis reservation over for de kunstneriske resultater. Sigende fremhæves Martha Christensen som "et forfatter-skab, som styrer fri af den klare politiseringstrang, der ligger i store dele af arbejderlitteraturen", hvormed hendes bøger udlægges som en art antitese til de "agiterende arbejderromaner", der "overvejende blev læst af venstreorienterede studenter." (320) Lige så vigtigt er det, at *Dansk litteraturs historie* også fremstiller 1970'erne som traditionens absolutte svanesang, som det sidste punktum i arbejderlitteraturens hjemlige historie. Således optræder termen ikke i oversigtsværkets videre præsentation af dansk litteratur i årene 1980-2000, der på denne vis er illustrativ for arbejderlitteraturens akademiske marginalisering gennem 1980'-, 1990'- og 0'erne. I et andet nyere oversigtsværk, *Hovedsporet. Dansk litteraturs historie* (2005) er resterne af arbejderlitteraturen fra 1970'erne begrænset til én side om Bent Vinn Nielsen.

Der er undtagelser fra reglen. Man kan fx pege på løbende studier og præsentationer af den danske arbejderlitteraturs centrale skikkelse, Martin Andersen Nexø (1869-1954) (bl.a. Yde 1992; Gemzøe 1988, 1992a, 1992b; Houmann & Thing 1990; Haugan 1998; Gjesing 2000; Andersen 2008) herunder et temanummer af tidsskriftet *Nordica* (1994). Her bør tre ting dog bemærkes. For det første skal den kontinuerte Nexø-interesse ses i lyset af hans kanoniserede status i den nationale litteraturhistorie som sådan. For det andet er den akademiske interesse i perioden dalende og modsvarer ikke feltets *peak*, der fandt sted i arbejderlitteraturforskningen tidligere nævnte storhedstid, hvor der

alene i 1975 udkom tre bøger om hovedværket *Pelle Erobreren* (Gemzøe 1975; Houmann 1975; Holst & Wentzel 1975). For det tredje positionerer flere studier sig mere eller mindre eksplicit i opposition til 'universitetsmarxismens' Nexø ved en afpolitiserende tendens, der nedtoner eller omgår forfatterskabets klasseperspektiv og arbejderlitteraritet (fx Yde 1992; Haugan 1998; Andersen 2008; jf. Lund 2023: 133f.).

Med bredere udblik behandler litteraten Morten Thing dele af den historiske arbejderlitteratur i sin doktorafhandling *Kommunismens kultur* (1993), der dog, som titlen indikerer, ikke har traditionen som sit egentlige fokus. Man kan også nævne den mundtlige historiker (og meget andet) Kirsten Folke Harrits' *Så mange beretninger, så mange spørgsmål* (2002). Harrits beskriver i indledningen, at studiet oprindeligt havde afsæt i arbejderlitteraturforskningen, hvilket imidlertid førte hende i retning af erindringsgenren, livsfortællingen og disciplinen *oral historie* (Harrits 2002: 22). Bogen præsenterer således indsigter og resultater fra mere end "20 års empirisk virksomhed" i form af indsamling af "arbejderes livshistoriske fortællinger" (Harrits 2002: 11 & 41).

Det er perspektivrige udgivelser, der har berøringsflader med den arbejderlitteratære forskningstradition. Men de har også et andet afsæt og fokus og peger ultimativt i andre retninger – og ændrer dermed ikke ved vores påstand om et aktuelt forskningsunderskud.

Den her skitserede danske ud(eller af-)vikling flugter i et vist omfang med forskningsfeltets internationale vektorer efter 1980, hvor det også uden for Danmarks grænser oplevede et interesse- og statusdyk. Som en af antologiens redaktører, Magnus Nilsson, andetsteds har bemærket, er situationen i Tyskland eksemplarisk: De sidste store studier af den tyske arbejderlitteraturs historie stammer således fra 1970'erne, hvorefter der ikke har været større, systematiske forsøg på at opdatere, udvikle og udfordre disse (Lennon & Nilsson 2017: xi). Det knytter sig til et mere grundlæggende forhold. Hvis den politisk-orienterede litteratur- og kulturforskning ofte har orienteret sig mod triaden *etnicitet-køn-klasse*, har fokus og prioritering i mange år været på de to første temaer, mens klasseperspektivet er gledet i baggrunden. Det er en essentiel faktor i arbejderlitteraturens og den arbejderlitteratære forsknings længerevarende lavkonjunktur i årene frem mod det 21. århundrede.

Den aktuelle danske situation rummer dog også et element af 'lokal' afvigelse eller forsinkelse, for de seneste godt 15 år har man kunnet

iagttagelse en fornyet international interesse i arbejderlitteraturen. Skønt den langt fra er det modefænomen, den var i 1970'erne, har det indflydelsesrige akademiske forlag Cambridge University Press således siden 2017 udgivet tre antologier om hhv. amerikansk, britisk og irsk arbejderlitteratur; det er vel at mærke studier, der fører deres respektive nationale arbejderlitteraturhistorier helt op til nutiden (Coles and Lauter, 2017; Goodridge and Keegan, 2017; Pierse, 2018). Arbejderlitteraturen har også nydt stor opmærksomhed i det tværfaglige forskningsfelt 'working-class studies' og indtager en central rolle i en aktuell udgivelse som *The Routledge International Handbook of Working-Class Studies* (2021). Et sidste, vigtigt eksempel på den aktuelle revitalisering er Sonali Pereras *No Country. Working-Class Writing in the Age of Globalization* (2014). Som titlen indikerer, rejser Perera her spørgsmålet om, hvordan man kan tale om arbejderlitteratur i kontekst af den globale kapitalisme. Derfor er *No Country* også et kongenialt eksempel på det opdaterende og redefinerende teoretiske arbejde, der kendetegner store dele af den nyere arbejderlitteraturforskning. Perera bringer således klasseperspektivet i dialog med feminisme, post-kolonialisme og 'world literature'.

Nordisk Netværk for Arbejderlitteraturforskning (Nordarb) er et regionalt udtryk for en tilsvarende udvikling. Netværket, som blev dannet i 2010, har via konferencer og antologier bidraget til at kaste nyt lys over den nordiske arbejderlitteraturs historie og dens samtidslitterære formforandringer, idet det har podet og ajourført forskningsfeltet med nyere litteraturvidenskabelige teoridannelser. I samme dur har tidsskriftet *Finnish Studies* publiceret et 2015-sænummer om Finlands arbejderlitteratur (vol. 18, nr. 2).

Følger man dette spor og bevæger sig fra netværkets regionale niveau til dets nationale, kan man imidlertid iagttagelse forskelle de nordiske lande imellem. Den beskrevne, aktuelle genoplivning af arbejderlitteraturen og forskningen i den har haft absolut størst og tidligst gennemslagskraft i Sverige, hvor litteraten Rasmus Landströms bog med den sigende titel *Arbetarlitteraturens återkomst* (2020) har nydt stor opmærksomhed. Det er blot et af flere nyere svenske arbejderlitterære studier, hvoraf mange er forfattet af Nordarb-medlemmer: Magnus Nilssons *Literature and Class. Aesthetical-Political Strategies in Modern Swedish Working-Class Literature* (2014), Per-Olof Mattsons *Martin Andersen Nexø. Den nordiska arbetarlitteraturens pionjär* (2018) og Åsa Arpings *Att göra klass. Nedslag i svensk samtidsprosa* (2022).

Svensk arbejderlitteraturforskning har heller aldrig ramt det lavpunkt, der har kendetegnet den danske efter midt-1980'erne – selv om man også i Sverige kan lokalisere en faldende akademisk interesse og status i 1980'erne og 1990'erne. En årsag er, at arbejderlitteraturen fra 1930'erne er blevet opfattet og institutionaliseret som en central strømning i svensk litteraturhistorie. Symptomatisk blev to af traditionens centrale repræsentanter, som nævnt i i teksten til forsidebilledet, Eyvind Johnson (1900-1976) og Harry Martinson (1904-1978) sammen tildelt Nobelprisen i litteratur i 1974, ligesom arbejderforfattere som Moa Martinson (1890-1964), Ivar-Lo-Johansson (1901-1990) og Jan Fridegård (1897-1968) nåede ud til enorme læsergrupper. Litteraturforskningen og -kritikken har således aldrig helt kunne ignorere den arbejderlitterære tradition; det forhold illustreres af, at majoriteten af denne antologis bidragsydere er svenske.

Denne udgivelse er da også et resultat af et nordisk, overvejende dansk-svensk samarbejde. Nordarb har således spillet en vigtig rolle i det lille nybrud i dansk arbejderlitteraturforskning, der finder sted i netop disse år (og som antologien her er et symptom på). Bl.a. er det i netværkets antologier, man finder de første eksempler på genbesøg, gentænkninger og opdateringer af den danske tradition i siden den seneste guldalder i form af Morten Things (i Nordarb-antologi I; se oversigt i bibliografien) og Anker Gemzøes (i I, II, III, IV, V). Disse er siden suppleret af tidsskriftet *Passages* særnummer "Arbejde-litteratur-arbejder" (2020), et minitema om "Arbejderlitteratur i dag" (2021) i *Arbejderhistorie* og en række litterære arrangementer på Arbejdermuseet i København. Endelig kan man også fremhæve litteraten Henrik Ydes monografi *Nexø. Martin Andersen Nexøs liv og værk* (2019), der kroner godt 30 års forskningsindsats. Ganske vist er det et studie, der udfordrer forståelsen af Nexø som arbejderforfatter, men samtidig har bidraget til at revitalisere interessen for forfatterskabet.

Det fornyede fokus på litteraturens livtag med arbejde og klasse kan dog ikke alene forklares med akademisk inspiration fra den anden side af sundet og resten af det store udland. Som store dele af den danske samtidslitteratur bærer vidnesbyrd om, er det i løbet af det 21. århundrede blevet vanskeligere og vanskeligere at holde fast i forestillingen om classesamfundets forsvinden, fx i form af ideen om at vi alle i dag mere eller mindre har hjemme i den danske velfærdsstats mellemlag, som litteraten Hans Hertel hævdede, da han i 2009 i

anledning af 1. maj afviste eksistensen af en samtidig arbejderlitteratur (Wiin Larsen 2009).

Stigende ulighed findes, nye udbytningsformer findes, social segregering findes. Det danske klassesamfund findes stadig – men i transformeret form (Olsen et al. 2012; 2014; 2021). Den udvikling *er* den danske samtidslitteratur med til at synliggøre og fortolke. Og ved nærmere eftersyn udgør den nye eller aktualiserende arbejderlitteratur en markant samtidslitterær tendens, der bl.a. tæller værker af forfattere som Asta Olivia Nordenhof, Dennis Gade Kofod, Lone Aburas, Jonas Suchanek, Mikael Josephsen, Haidar Ansari, Stine Askov og Thomas Korsgaard.

Forskere og kritikere har længe haft en blind vinkel, når det kommer til samtidslitteraturens klasseperspektiver. Et eksempel er modtagelsen af en af de senere års mest markante danske debuter, Morten Papes (1986-) *Planen* (2015). Den autofiktive roman skildrer hovedpersonens Mortens opvækst i et socialt boligbyggeri – Urbanplanen – på Amager og tilbyder herigennem et portræt af livets udsigtsløse gang i et dysfunktionelt, opløsningstruet samfundslag, der befinder sig langt hinsides den ellers formodede altomfavnende danske middelklasse.

I dagbladenes anmeldelser og journalistiske dækning af bogen glimrede begrebet klasse ved sit fravær (Lund 2017: 28). Den dominerende analytiske linse var i stedet *etnicitet*, og det primære fokus lå på det forhold, at Urbanplanen i høj grad bebos af det, der er blevet beskrevet som den voksende *etniske underklasse* (Olsen et al. 2014). Den tilgang blev da også blev initieret af bogens egen bagsidetekst, hvor *Planen* blev beskrevet (og promoveret) som “en moderne dannelsesroman om at finde sig selv i et rodløst og *multikulturelt* univers” (Pape 2015: upagineret cover – vores kursivering). Facit? At romanen – på forskellig vis afhængigt af politisk optik – primært blev knyttet til “indvandrer-samtalen” og bl.a. anbefalet som pligtlæsning for “samtlige integrationsordførere” (Hermansen 2015).

Den problemstilling *er* et vigtigt element i *Planen*. Men den dominerende tilgang i receptionen var også kendetegnet ved et ‘etnisk filter’ (Nilsson 2010, 15f.), der anskuer og fortolker bogens konflikter som spørgsmål om integration og kulturelle sammenstød og i mindre – hvis nogen – grad som spørgsmål om ulighed. Klart, ‘gammel’-danskere som hovedpersonen Morten er placeret i en social position, der ikke er absolut identisk med den, de talrige karakterer med ‘anden etnisk baggrund end dansk’ indtager i romanen. Men i *Planen* bebor de stadig

den samme verden, hører hjemme i det nye, danske klassesamfunds mest udsatte lag.

Det tyder imidlertid på at klasseperspektivet aktuelt er på vej tilbage. I 2023 har forfatteren Glenn Bech (1991-) optrådt i noget nær samtlige danske dagblades bogtillæg med en hårdhændet kritik af den form for klasseblindhed, der netop er blevet beskrevet. Som Bech udtrykker det et sted: "Det, jeg med andre ord savner, når vi beskæftiger os med køn og krop i litteraturen, er klassebevidsthed. Klassebevidstheden" (Bech 2021).

Såvel Bechs som Papes bøger peger dermed verificerende tilbage mod den nyere internationale arbejderlitteraturforskning insisteren på vigtigheden af intersektionelle tilgange. Hvis denne forskningslitteratur nok argumenterer for vigtigheden af at finde 'tilbage' til klasseperspektivet, understreger den også nødvendigheden af undersøgelsen af klassebegrebets sameksistens og sammenvævning med fx etnicitet og køn. De forhold tematiseres ofte i samtidslitteraturen selv. Et eksempel kunne være Olga Ravns *Mit Arbejde* (2020), der kritisk udforsker forbindelseslinjerne mellem prekære arbejdsforhold og det usynliggjorte reproduktive arbejde, der historisk og kulturelt er knyttet til kvinden.

Et værk som *Mit arbejde* eksemplificerer således, at samtidens arbejderlitteratur ikke ligner (og ikke kan forventes at ligne) traditionens historiske udtryk, men formelt og tematisk opdaterer det og kaster sig ud i nye kampe. Fx kan man, som Erik Svendsen gør det i sit allerede nævnte bidrag til antologien, (kritisk) spørge, om eksempelvis Glenn Bech i praksis – paradoksalt og under klasseretorikken – selv tenderer mod at (over)prioritere værdipolitiske stridigheder om seksualitet, livsstil og social kapital i sin nyeste, anmelderroste bog *Jeg anerkender ikke længere jeres autoritet* (2022). En sådan diskussion retter sig på sin vis mod nye, tidstypiske problemstillinger. Men den underliggende disput er velkendt. Arbejderlitteraturen og de akademiske og kritiske debatter om den har altid i Danmark været et konfliktfelt, altid været kendetegnet ved en definatorisk forhandling af, hvad arbejderlitteratur er – og bør *være* og *gøre* (Lund 2020). Om Bech skriver arbejderlitteratur er således op til fortolkning og diskussion. Men det er indiskutabelt, at han har ydet et vigtigt bidrag til, at man i disse dage pludselig igen taler om 'klasse og litteratur' i samme sætning i den bredere litterære offentlighed.

I dansk litteraturforskning vinder klasseperspektivet også frem. Ganske vist er den genfundne danske interesse i arbejderlitteratur som

beskrevet i sin vorden, men eksempelvis har særligt forskere ved Syddansk Universitet (SDU) de senere år belyst såvel dansk som international samtidslitteratures repræsentation af det, man med den britiske arbejdsøkonom Guy Standings indflydelsesrige begrebsapparat betegner *prekarisering*, *prekaritet* og *prekariat* (Standing 2014). Det er forskning, der undersøger litteraturens skildringer af et i stigende grad usikkert arbejdsmarked, og som tager livtag med de vestlige velfærdsstaters aktuelle forandringer og fremvæksten af en ny underklasse (fx Simonsen & Haarder 2020; Hogg & Simonsen 2021; Obbekjær 2020; Haarder, Simonsen & Schwarts 2018). I forbindelse hermed har SDU-forskere som Jon Helt Haarder og Mathies Græsborg Aarhus – der begge bidrager til antologien med kapitler om disse emner – beskæftiget sig med temaer som den danske 'ghettos' litteraturhistorie, arbejdsløshed og nyt arbejde. Endelig kunne man pege på Christian Stenofts aktuelle ph.d.-projekt ved Københavns Universitet, der undersøger den danske litteratures livtag med Københavns gentrificering og dermed den 'klassekamp' som i de senere årtier har udspillet sig på den danske hovedstads boligmarked.

Det er problemstillinger og emner, der er intimt forbundet med den arbejderlitterære tradition og dens aktuelle udviklinger og mutationer, som derfor tilbyder essentielle bidrag til den opgave, som fremtidens danske arbejderlitteraturforskning står overfor. Den handler om en kortlægning af den danske arbejderlitteratures historie og udvikling efter 1980, men involverer ydermere en opdatering og aktualisering af en tradition og et forskningsfelt, der ikke har været gentænkt og genovervejet i 40 år. En sådan revitalisering af arbejderlitteraturbegrebet, -traditionen og -tænkningen vil være et vigtigt bidrag til de nævnte eksempler på aktuel klasseorienteret litteraturforskning ved at tilbyde et historisk dybdeperspektiv til undersøgelsen af det nye danske klassesamfund og de litterære skildringer af det.

Internationale perspektiver og forbindelser

De ovenstående bemærkninger har primært handlet om antologiens særegent danske kontekst. Men de illustrerer også temaet for denne antologi. I beskrivelsen af situationen og udviklingen i Danmark, er det tydeligt, at den ikke har fundet sted i et nationalt vakuum, men rummer flere internationale flugt- og brudlinjer foruden talrige og forskellige transnationale perspektiver og forbindelser. Det indebærer